

הלכות פסח סימן תמב

לבער, (יג) ניצן אלא (לה) מבטלו בלבו ודיו: ט * יחמץ שנתעפש (לט) קדם זמן אסורו ונפסל מאכילת הפלג, או ששפרפו באש (מ) (קדם זמנו) (ריו) ונתרף * עד שאינו ראוי לקבל, (מא) או שיתירו לשיכיה (מב) וטח אותו בטיט, (מג) מתר לקימו בפסח: י (מר) דיו שהוא מבטל בשכר שעורים,

באר היטב

מעל"ע בכלי-חמץ כמ"ש בי"ד ס"ס פ"ז, וז"ל ס"ק א. וכתב הפאר"ה טב אשר לפני: וז"ל השקמדי בפסח ודיו"ק, ולא ידעתי לשה: (יג) אלא מבטלו.

משנה ברורה

בזה שיתקבצו במקום אחד. ומכל מקום בטול (סג) צריך לכלי עלמא, ואם לא בטל קדם זמן אסורו צריך לבער אחר-כך: **(לח) מבטלו בלבו ודיו.** דהו (סד) בעיא בגמרא אם מצטרפין, ולכן צ"ל ששטל אחר-כך הוי לה ספקא דרבנן ואינו צריך לבדק: **ט (לט) קדם זמן אסורו ונפסל וכו'.** רוצה לומר, שנפסל מאכילת פלג (סה) קדם זמן אסורו, דאם קדם פסח לא נתקלקל רק מאכילת אדם, ובתוך הפסח נתקלקל ביותר עד שאינו ראוי לאכילת פלג, היה חייב לבער, כיון שבשעה שהגיע זמן חיוב הבעור היה ראוי צדן לאכילת פלג: **(מ) קדם זמנו.** לאפוקי (סו) לאחר זמנו, לא נפקע אסורו עד דשריף לה לגמרי: **(מא) או שיתירו לשיכיה וכו'.** שהיה לו (סז) גוש עקה של חמץ, בין עשה קשה ויבן פת, ויתירו לשיכיה קדם פסח, ואף דבדעתה סלקו מתורת אכל ובטלו רק לזה, אפלו הכי כל זמן שלא טח בטיט לא מהגי בטולו, וטח בטיט לחודה לא מהגי כל זמן שלא יתירו לשיכיה: **(מב) וטח אותו בטיט.** ובהו מהגי (סח) אפלו לא נפסל החמץ מאכילה⁵⁶, והשעם, משום (סט) דבטלה על-ידיו משום אכל. והנה מלשון המסביר משמע דצריך לטוח אותו מכל צד, אכל בגמרא איתא וטח פניה בטיט, ואולי דמפרש פניה⁵⁷ (ע) הינו פני הכפת-שאור מכל צד: **(מג) מתר לקימו בפסח.** והוא הדין דמתר (עז) בהנאה, אכל באכילה אסור (עח) מדרבנן עד אחר הפסח: ואף-על-גב דאכילה שאינה ראויה היא דהא נפסל לכל, מכל מקום כיון שהוא רוצה לאכל אסור דהא אחשבה⁵⁸. ודוקא בזה דאחשבה, (עט) אכל אם נפל ממילא חמץ זה שנפסל מאכילת פלג לתוך המאכל⁵⁹, אפלו רק ברבו, אין לאסר לאכל אותו המאכל, דהא חמץ זה הוא קעפאר בעלמא⁶⁰. ואמרו"י שגושין משמן-דגים עם לחם קלוי קדם הפסח, (עד) אם ידוע לו שהלחם היה קלוי בלי-כך עד שאינו ראוי לאכילת פלג, מתר לקימו בפסח ולמכור לעפוס⁶¹, אכל אסור לאכלה; (עה) ואם אינו ידוע לו, אסור אף לקימו ולהנות ממנו: **י (מר) דיו שהוא מבטל וכו'.** רוצה לומר, קדם

לומר סבא הנז"ל, דהיא דמחמת עפושו אינו ראוי השאור לכלב אינו חייב בין באכילה ובין בעור, אלא לדברי הרמב"ם וסיעתו שפיר יש

שער הציון

(סג) מגן-המקדש. וצ"ח פרי"מגדים דאצין דבוקים קאי: (סד) אחרונים: (סה) דעפאר בעלמא הוא לא אמרין אלא-אסרן אינו ראוי לאכילת פלג, כדמוכח מרי"ף בשטה זו, ואף שאחר-כך נתקלקל ביותר, זה לא מנע חיובו, וכמו שהסיכמו הפוסקים דאם נתקלקל החמץ בתוך הפסח עד שאינו ראוי לקבל חייב לבער: (סז) דין שחור פוסקים: (סח) שחור איתא פת-שאור שיתירו לשיכיה, ובגמרא איתא בשם רב טח פניה בטיט, ופרש רש"י לתקנה לשיכיה, ומשמע מה דתריפ בעינן, יחיד לשיכיה וגם טח פניה בשביל זה, וטח פניה לחד לא מהגי. והנה ב"ח הסכים דטח פניה לחד גס-בן מהגי, והוכיח זה מתא דבצע שבסדקין הנחלים, ובאמת אינו ראוי, דזה חשיב כיתור לשיכיה ודינו לתשמיש, וכן מוכח בטור, ע"ז שם, וגם מה שהביא ראיה מה דכתבו הפוסקים דמהגי בערבות לטוח בטיט, דהתם על מעט הבצק שנמצא שם בנדאי מהגי הטיחה, דמתעבר מצט הבצק עם טיט וחשיב כעפאר בעלמא, מה שאין פן הכא כפתי-שאור שהוא גגול גדול - וכי משום שטח פניה שלמעלה בטיט יחבטל כל החמץ שמתחתיו, והלא יכול לגרר השטח למעלה עם מעט הבצק שמתחתיו וישאר לו השאר נקי? וגם לדברי, מאי מקשה הגמרא? אלא טח לא, לשיני דטח מהגי אפלו בלא יחיד לשיכיה, ויחיד מהגי בלא טח? אלא ודאי דטח בלא יחיד לא מהגי. אחר-כך מצאתי ברבנו חננאל ובעטור שמשמע להדיא כפרשו רש"י דבעינן תרתי, דלא כב"ח: (סח) ואף דמשלחן-צדוק לא מוכח אלא כשלא נפסל החמץ שבתוכו מאכילת פלג, אכל מלשון הרמב"ם שלא העתיק זה כלל סמוך לענין פת שעפשה, אלא בסתמא פת-שאור שיתירו לשיכיה, משמע דברינו, וגם הגמרא מדמה לה לבצק שבסדקין ערבה, ושם נמי הלא לא מפסל כלל באכילה: (סט) ואף-על-גב דבעלמא אפלו בשלוי בהדיא וחשבה לעפאר לא מהגי מדרבנן, התם משום דאין למילל, הכא לא שך זה דהא יתירו לשיכיה וגם קאי: (ע) וברש"י איתא שם שטח פניה לתקנה לשיכיה, משמע דרל למעלה במקום המושב, אכן בקרבן-חננאל איתא דלהרא"ש הינו מכל צד, אכל אינו מוכח, ע"ז שם ברא"ש: (עז) פרי"מגדים: (עח) ונראה דהט"ז לא קאי רק על חמץ שנתעפש או שפרפו וכו' ולא על שיתור לשיכיה, דהחמץ שבפנים של הכפת הלא ראוי לאכילה, ורק לענין בעור פטורוה משום שטבול⁶⁰: (עט) חזקוניק וש"א: (עד) דהמגן-אברהם שהחמיר במסקנתו אינו אלא משום שאמר התריבה הנה ראוי צדן לאכילת פלג, אכל אם ידוע לו שהתריבה הנה ביותר עד שאינו ראוי לאכילת פלג גם הוא מודה: (עה) מוכח מפוסקים:

להחמיר פלי האי, ע"ש. וצ"ח לקחן סימן תמו ס"ק יד מ"ש שם על מ"ש בבה"ט מ"ש וי"ח. וצ"ח סימן תמו בענין שמרים מחמץ שעה"פ: [יג] אלא מבטלו. עבה"ט. וצ"ח

באר הגולה

כבוס בגדים מבאר פן גם בטור בשם ראשונים להחיר משעם זה, ומדכלל שם גם דין דגירות דבוקים משעם דהכל משעם אחד, דבדרי הפרי חדש. והנה מה שמדבקין בוכי ספרים הנזירות בדבק של חמץ אף קדם פסח, לדעה ראשונה בנדאי מתר, דמתבטל תוך, וכו', וידעת היש-מחמירין נמי יש לומר דמתר, דהא אין גור החמץ מבחוץ. ומה שכתב התרומה-הדשן בדעת היש-מחמירין לעשות בלילה רבה, יש לומר דדוקא בחלונות כתב פן, כדי שיהא נבלע בין הסדקים ולא יבצבץ מבחוץ, ובפרט לפי מה שכתב החזקוניק דכיון דעקרו הוא חמץ נקשה אינו אסור אלא בשפירא מבחוץ, ולא הוייר התנאי שיהא בליתו רבה, וכן במהיראדם לא הוייר תנאי זה, ע"ז שם. ובר מכל זה אפשר לומר דענינו אינו דומה לחלונות, דשם סופו עומד לגרר החמץ מן החלונות, וכן לענין גירות דבוקים אפשר גס-בן שיפירדים, מה שאין כן לענין מוכי ספרים דמקשה מבחוץ ונעשה לבתולה על-מנת שיאשר כך, אפשר דהוא בכלל חמץ שנפלה עליה מפלח שהוא כמכר: * חמץ שנתעפש וכו' ונפסל מאכילת פלג. דע, דעת הרמב"ם דבשאור חייב לבער אפלו אם נתעפש עד שנפסל מאכילת פלג, וידעת הרמב"ם אין למלך בזה, וצ"ח במגיד-משנה וספר-משנה שהקריעו להלכה בדעת הרמב"ם וכן העתיק המגן-אברהם, וצ"ח בפרי חדש וסג"א שהביאו סעד לדברי הרמב"ם מתוספתא דביצה פרק א דאיתא שם דשאור נקרא משפסל לאכילת פלג, והפרי חדש הכריע מזה זה דהלכה כהרמב"ם. והנה לכאורה הוא תמיה גדולה על הרמב"ם מתוספתא זו, אכן לענין דעתי יש לומר, דבכירה לה להרמב"ם וכל העומדים בשטח כמו שכתב הפוסק-משנה שם, דאף דחייבה התורה לשאור אף שנפסל מאכילת פלג, הינו שנפסל מחמת חמצו, שנתחמץ בלי-כך עד שאינו ראוי לאכילה אף לכלב, דמשום זה לא נחשב כעפאר ודתינו בדבר חמץ ששפכו בתוכו דבר חריף ביותר ואינו יכול לאכל מחמת תריפותו, דעבור זה לא יבטל מהני שם אכל, אכל אם השאור נתקלקל בלי-כך עד שאינו ראוי לכלב מחמת עפוש, שאף אם לא היה חמץ בלי-כך גס-בן לא היה ראוי לכלב מחמת שנתעפש ונפסל, שפיר יש לומר דהו חושב כעפאר, וכמו שכתב הרמ"ף דלכך אם נתעפש עד שנפסל מאכילת פלג אינו חייב בבעורו משום דהו כעפאר, ועל-כן מה לי אם החמץ נעשה עפר או השאור נעשה עפר. וביחוד מה מצאתי בקס"ף-משנה שם בפרק א מסקין ומצה שכתב, דאף לדעת הרמב"ם אם נפסל השאור מאכילת פלג פטור על אכילתו, ואינו חייב כן בבעורו משום דראוי לחמץ בה עפות אחרות. והנה הפרי-מגדים נראה דצריך עיון על דבריו מתוספתא הנז"ל, ולפי דברינו וז"ל נראה, דהיא דאינו ראוי לכלב מחמת עפושו לא חייבה התורה וכו', ורק לענין בעור

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תַּמָּב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מד]

עַד שְׁאַיִן רָאִי לְשִׁתָּה אָף לְקַלְבִּי.⁶¹

61 והחזו"א כתב (או"ח סי' קטז ס"ק ח), שאפילו אם היה נפסל רק מאכילת אדם, לא היה בו איסור [וראה מה שכתבנו בשמו לעיל (ס"ק ה ו-ב)].

[משנ"ב שם]

בִּינֵן שֶׁלֹא נִפְסַל הַשֶּׁכֶר מֵאַכִילַת קָלֵב קֹדֶם זְמַנּוֹ.⁶²

62 ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ט).

[משנ"ב ס"ק מה]

מֵה שְׁאַיִן בֵּן בִּנְיָה שְׁהוּא שֶׁלֹא בִּכְנָנָה אֵין קְפִידָא.⁶³

63 כלומר שאין כוונתו לאכול את הדיו, אלא לאחוז את הקולמוס בפיו, כך ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ז ס"ק ג עמ' צו), ולפי זה מותר לאחוז את הקולמוס בפיו אף במזיד, שהרי אין כוונתו לאכול את הדיו, ומה שכתב המשנ"ב 'ולא חיישינן שמא ישכח ויתן קולמוסו לתוך פיו, היינו שלא איכפת לנו אם יכניס את הקולמוס לפיו [וכן מבואר בדברי התרומת הדרשן (ח"א סי' קכט) שהוא המקור לדין זה].

משום כך, משחת שיניים או מי פה שיש בהם חמץ שנפסל מאכילת כלב [ולדעת החזו"א המובאת לעיל אפילו אם רק נפסלו מאכילת אדם], דעת הגר"נ קרליץ (שם) שמותר להשתמש בהם בפסח, שכן אין המשתמש מתכוין לאכול אותם, אלא לשטוף את פיו ולפלוט אותם מיד לאחר השטיפה, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ח תשובה ו).

וכן 'שפתות' שנשים מורחות לצבוע את שפתותיהן העשוי מחמץ שנפסל מאכילת כלב, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שמותר למורחו על השפתיים, אף על פי שפעמים בשעת האכילה חלק מהצבע נדבק באוכל, מ"מ הרי אינה מתכוונת לאוכלו.

מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פני"ח אות טז) שאף על פי שמעיקר הדין מותר להשתמש בהם בפסח, מ"מ משום חומרא דפסח ראוי שלא להשתמש בהם אלא אם כן יש להם הכשר לפסח.

וראה שם (אות טו), שגם לענין חומרי ניקוי המיועדים לניקוי הבית ואינם ראויים לאכילת כלב, דעת הגרי"ש אלישיב שראוי להשתמש בפסח רק באלה שיש להם הכשר מיוחד לפסח. אולם קודם הפסח, דעתו שמותר לכתחילה לנקות את הדירה ואפילו את המטבח לשם פסח בחומרים אלו גם אם אין להם הכשר לפסח.

[משנ"ב ס"ק מז]

וְאִם עֶבֶר וְלֹשׁ בִּהְיֶה בְּפֶסַח אֲחֵר הַגָּעֵלָה, מְתָר.⁶⁴

64 ואף שאין משתמשים בערבות בדברים חמים, אף על פי כן צריך להגעילן, וכפי שכתב השו"ע לקמן (סי' תנא סי"ז). ובטעם הדבר כתב המשנ"ב שם (ס"ק צג), שהואיל ומשחים בהן את העיסות עד שיחמיצו, דינן כבית שאור שאסור להשתמש בו ללא הגעלה, הואיל ומשחים בו את השאור זמן רב [כמבואר בשו"ע שם (ס"ב) ובמשנ"ב שם (ס"ק קכו)].

[משנ"ב ס"ק נ]

בְּכָלִים שֶׁמְנִיחִין בִּהְיֵן קֶמַח.⁶⁵

65 כאן כתב הרמ"א ש'טוב' לנהוג בכלים שמניחים בהם קמח כשם שנוהגים בערבות, כלומר למוכרם לנכרי או לטוחם בטיט, ומשמע שאין זה מעיקר הדין אלא הנהגה טובה, והקשה השעה"צ לקמן (סי' תנא ס"ק קיג) על מה שכתב הט"ז שם (ס"ק כ) שנוהרים שלא להגעיל כלים שמניחים בהם קמח [וכתב השעה"צ שם שמשמע שאף כדי להשהותם אין די בהגעלה], ומשמע שהוא מעיקר הדין. וראה מה כתב השעה"צ שם, אין יש לנהוג למעשה.

הלכות פסח סימן תמב

באר הגולה טז

ע טור בשם רבי
יחיאל מפרש
פ וקח

(מה) מתר (יג) לכתב בו: יא ערבות שלשין בהן חמץ. (מו) אין לסמך על מה שרוחצים אותו בחמץ ומנקרין חמץ מהו. כי (מו) אי אפשר לנקרין שלא ישאר בהן בין הכל כזית, והכלי מצורפו; וצריך לתנן במתנה לאינו יהודי (מה) עד לאחר הפסח או לטותן בטיט, (מט) והוא הדין (יד) לבצק שבכלי נסרים שאינו יכול להוציאו: הגה וטוב לעשות בן (ג) בכלים שמניחין בהם קמח כל השנה (מהרי"ו) וכן (טו) (נא) בכלים שמניחים בהם פת כל השנה. ומה שנהנה מנחת על (טו) שק קמח לא מהני לה נעור, (נב) וצריכה כבוס כדי להשתמש עליה בפסח (מהרי"ל):

באר היטב

ואם ארע שלא בטל חמץ, חייב לבצר בכל גזא, ט"ז: (יג) לכתב. ודיו שבשל א"י בפסח אסור לכתב בו, כיון שלא נפסל מאכילת קלב קרם זמנו. ואם נפל דיו או חמץ שנפסל מאכילת קלב למאכל, אפלו ברבא בעלמא בטייל, ח"י: (יד) לבצק. וכן המנהג לעשות לדפי מוליאת וצעים מגולגלין וכל הפלים ששמשו בעסה, מהרי"ל. וכתב שבנח"ג: וצ"י דידן מנקרין אותו היטב ומצניעין. ואפלו צרכה שלשין בה, נראה מבי"ח דאין אלא חמץ. וערבות העשויות מחתיכה אחת ואין בה שום סדק, פשיטא דכחול לנקרין: (טו) בכלים. הינו סלים של גזרים: (טו) שק. כתב לבוש: אבל שקין עצמן לא סגי בנעור וכבוס. כתב א"י: ה"ה שק חדש שנותנין בו קמחא דפסח, אם רוצים לכבסו ולחזר ולתן בו קמחא דפסח צריך להחיר התפירות וכל השלאים, וכן היה דורש זקני הגאון ז"ל. וצ"ע אם נהנו בו קמח בדיעבד בתוך הפסח בלי חמץ התפירות אם יש להחיר אפלו באכילה, ובכ"ח ס"ס תכ"ג התמיד אף בשק ישן שאין בו טללים ותפירות, וקניי ז"ל נהג להקל במשמעות הש"ע, וכן שכנה"ג כתב שנהגו בן ע"כ. וכתב מ"א: ולא מהני וטובא מעות הש"ע, וכן שאלתו בשכר, וצריך לסרו בחדר או לעשות מחצה לפניו, וכן פרשם, עמ"א סימן תסד ס"ק י' ונ"ל הכל לפי המדינה:

משנה ברורה

זמן הבעור. והטעם, דעצמים ושאור הברים המרים שנותערב בו, בנדאי פגמיהו להשכר עד שאינו ראוי לשתייה אף לכלבול⁶¹, ולכך מתר לכתב בו במועד, אבל אם בשל נכרי בפסח את הדיו הנ"ל (עו) אסור לכתב בו, כיון שלא נפסל השכר מאכילת קלב קרם זמנו⁶²: (מה) מתר לכתב בו. ולא חישבין שמא ישבח ויתן קולמוס לתוף פיו בדרך הסופרים, וחמץ שנפסל מאכילת קלב הלא אסור באכילה ובכ"ל, דזה דוקא בשאכלו בכונה ומשום דהוא אחשבה, מה שאין בן בנה שהוא שלא בכונה אין קפידא⁶³ [מ"א בשם תה"ד]: יא (מו) אין לסמך וכו'. לא מירי (עו) לענין להצניעין ולהשתמש בהן בפסח, דבזה אין צריך לצרוף כזית, דהא אפלו ישאר משהו אסור, אלא מירי לענין להצניעין: (מו) אי אפשר לנקרין. לאו דוקא, (עמ) אלא רוצה לומר, דברב הפעמים לא יוכל לנקרין כראוי, ולכן יש להתחמיר משום חמץ קמח בכל גזני. (עט) וכתבו האחרונים דהא מירי בערבות העשויות מנסרים גדולים שלשין בהם פת, שיש חריצין בין נסר לנסר ומצוי שם חמץ, אבל ערבות קטנות העשויות מחתיכה אחת ואין בהם שום סדק, פשיטא דיוכל לנקרין כדי להצניעין (פ) אבל לא להשתמש בהן בפסח, ואם עבר ונש בהם בפסח אחר הגעלה, מתר⁶⁴: (מוח) עד לאחר הפסח. לא שייאמר לנכרי בן, אלא יתנם לו במתנה גמורה, אלא שאחר הפסח יכול לחזור ולטלם ממנו, ויכמו שנתבאר בסימן תמח: (מט) והוא הדין לבצק וכו'. וכתב מהרי"ל, דבן המנהג בדיפי מוליאת וצעים מגולגלין וכל הכלים ששמשו בהם עסה, לטותן בטיט או למכר לנכרי. ולפי מה שכתבו האחרונים הנ"ל, אם עשויות מחתיכה אחת, (פא) די בשמנקרין היטב ומצניעין במקום צנוע: (ג) בכלים שמניחין בהן קמח⁶⁵. דשוא יש עליהם חשש חמץ ונכנסו בין הסדקים: (נא) בכלים שמניחים בהם פת. הינו סלים של גזרים, מפני שיש בהם גמות ואי אפשר לנקרין, (פג) ויש להטמיןם בחדר שאינו רגיל לילף שם: (נב) וצריכה כבוס. הינו כבוס יפה בחמין ואפר וחיטה [אחרונים]. וצ"ע לקמן סימן תנג סעיף ו ובמשנה ברורה שם:

שער הציון

(עו) חקיעצב בשם תרומת הדשן: (עו) אחרונים: (עט) בי"ח ט"ז: (עט) מגן אברהם ואלהיה רבה ומקור-חיים: (פ) אלהיה רבה. ונראה שמקורו הוא מסימן תנג סעיף י' בהג"ה, דמסתימת הדברים שם משמע דבכל גזני אסור [צ"ע] בטי"ו ובחקיעצב שם שהעתיקו דברי הבית יוסף, שאי אפשר לזרז ולנקותן יפה יפה שלא ישאר משהו חמץ באיזה סדק שאינו נראה לעיניו. אכן מדובר הרמ"א שם שפסי' ויכר נתבאר לעיל סימן תמב' מוכח דגם כאן מירי באותו ענין שמבאר שם, ומכל מקום לענין להצניעין יש לסמך על דברי המגן אברהם ושי"א שמקליו בנסר אחד, אחרי שעקר הדין דצריך זה אינו אלא מצד חמץ, כמו שהסכימו פה אחרונים: (פא) וכן כתב האלהיה רבה בשם השי"ת כנסת הגדולה, אף הוא לא חלק בין עשויות מחתיכה אחת או לא, ועל-כפול פנים בעשויות מחתיכה אחת יש לסמך להקל: (פג) מגן אברהם בשם מהרי"ו. והנה הפרי מגדים מפרש דבזה לחוד סגי אחר שנקר היטב ונתנו בכלים אלו שהוא רק חשש פרוז בעלמא שישאר בו, מה שאין בן בערבות ויש חשש לצרוף כזית, שם אינו מועיל הטמנה לבדו, אבל מדוברי בחקיעצב וחקיד משה משמע דתרווייהו בעי: